

תכנית המנטורים ליווי אישי לצעירים עם מוגבלות

מביאים את השירות אל האדם

ג'וינט ישראל - מעבר למגבלות

"ג'וינט ישראל - מעבר למגבלות" הינה שותפות אסטרטגית בין ג'וינט ישראל, ממשלת ישראל וקרן משפחת חודרמן, לפיתוח שירותים לקידום שילוב אנשים עם מוגבלות בקהילה.

ניהול הפרויקט: זיו מגור, מנהל תוכניות, "ג'וינט ישראל - מעבר למגבלות"
כתיבה ועיצוב: שירי דייטש

© כל הזכויות שמורות לג'וינט ישראל - מעבר למגבלות, תשע"ח 2018

תוכן העניינים

- 3 -	על המסמך
- 4 -	תכנית המנטורים
- 4 -	הקדמה
- 4 -	מטרות התוכנית
- 4 -	מיהו המנטור/ית?
- 5 -	מודל הפעלה
- 7 -	Reaching Out - מביאים את השירות אל האדם
- 7 -	איתור יזום של משתתפים
- 8 -	ליווי המשתתף בסביבתו הטבעית
- 9 -	הצלחות והישגים

על המסמך

במסמך זה נעמוד על חשיבותה של התכנית ונמפה את שיטות העבודה הייחודיות שפותחו, גבשו ולמעשה נוצח "יש מאין", על ידי שיתוף הפעולה המרכזי שבין עמותת "כיוונים" לבין הג'וינט, תוך שיתוף עם גרמי הרוחה והבריאות. שיטות עבודה אלו סייעו לצעירים רבים לחזור לתפקוד עצמאי ולמעורבות בקהילה, והובילו להצלחות מרשימות.

תכנית המנטורים

הקדמה

בישראל חיים כ-60 אלף צעירים עם מוגבלות (בגילאי 18-35), אינם עובדים או אינם לומדים ומנתקים מקשרים חברתיים וקהילתיים.¹ כמחציתם אינם משתמשים בשירותים קהילתיים, לא נמצאים במסגרת חינוכית, שיקומית או מקצועית – ולעיתים מוצאים את עצמם מודרים לחלוטין מבחינה חברתית. תוכנית המנטורים מיועדת לצעירים אלו, אשר אינם מעורבים כלל או מעורבים במידה מועטה בלבד בקהילה ומועדה לסייע להם לקדם את התפקוד העצמאי, לממש את מטרותיהם, ולשפר את איכות חייהם. במסגרת התכנית הצעירים מקבלים ליווי פרטני של מומחים מהתחום הטיפולי – מנטורים. בזכות יחסי האמון המקצועיים הנרקמים בין הצעירים ובין המנטורים, הם יכולים לבטא את עצמם, להגדיר את רצונותיהם ויעדיהם ולפעול למימוש יעדים אלו.

תכנית המנטורים פועלת כפיילוט משנת 2013 באזור הצפון באמצעות עמותת כיונים והחל משנת 2017 גם באזור המרכז באמצעות עמותת אקי"ם. עד עתה, השתתפו בה למעלה מ-170 צעירים עם מוגבלות.

מטרות התוכנית

- מעבר ממצב של ניתוק ובידוד חברתי למעורבות אקטיבית, תפקוד עצמאי בקהילה ולקייחח אחריות.
- חיבור לתשתיות קיימות בקהילה
- חיזוק וגיבוש זהות עצמית ותחושת מסוגלות אישית.
- קידום תפקוד עצמאי בקהילה והשתתפות בתחומי חיים משמעותיים לפי קביעת המשתתף, בדוגמת: תעסוקה, לימודים, דיור עצמאי, זוגיות, קשרים חברתיים, פעילות פנאי ועוד.

מיהו המנטור/ית?

לצד יכולת (אפשרויות) רגשית גבוהה, תפקידו העיקרי של המנטור הוא מתן סיוע לאדם עם המוגבלות להגדיר את המטרות האישיות החשובות לו. הגדרת המטרות על ידי האדם עם המוגבלות יאפשרו להתמקד בהשגת האמצעים הנדרשים לצורך הסרת החסמים העומדים בדרכו ואשר הובילו לניתוקו ובידודו מהסביבה בה הוא מתגורר. לאחר הגדרת המטרות האישיות, המנטור מלווה באופן אישי את האדם עם המוגבלות בדרך להשגת היכולות שיאפשרו לו תפקוד עצמאי בקהילה וחיבורים לשירותים קיימים, והכל לפי בחירתו ורצונותיו.

משתתפי התכנית

- צעירים בני 21 – 35 עם מוגבלות

¹ ברוקדייל (2014). אנשים עם מוגבלויות בישראל: עובדות ומספרים. http://brookdaleheb.jdc.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/FACTS_FIGURES2014-HEB.pdf

מוגבלויות שונות: פיזיות, חושיות, נפשיות, קוגניטיביות, לקויות למידה/ הפרעת קשב וריכוז, הרצף האוטיסטי, מחלות כרוניות. למרבית המשתתפים בתכנית יותר ממוגבלות אחת.

- **מנותקים מן הקהילה**
מבודדים חברתית ואינם מתפקדים באופן עצמאי. מרביתם אינם עובדים או לומדים, וחלקם אף אינם יוצאים כלל מביתם.
- **אינם בהכרח מוכרים על ידי הרשויות**
משרד הרווחה, משרד הבריאות או המוסד לביטוח לאומי ועל כן אינם ממצים את זכויותיהם.
- **חלקם ללא איבחון של סוג המוגבלות**

מודל ההפעלה

ייחודיות התכנית

ייחודיות תוכנית המנטורינג

איתור יזום של משתתפים

התוכנית מאתרת באופן עצמאי ואקטיבי צעירים עם מוגבלות המנותקים מהקהילה ואשר אינם צורכים שירותים.

ליווי המשתתף בסביבתו הטבעית

מפגשי הליווי נערכים במרחב החיים של הצעיר (בבית, בבית קפה, בפארק עירוני וכדומה) באווירה אישית ולא-פורמלית, המאפשרת יצירת אמון וקשר אישי בין הצעיר לבין המנטור.

אין הכרח בהכרה מוקדמת

הכרה בביטוח לאומי, ברווחה או במשרד הבריאות אינה מהווה תנאי מקדים לכניסה לתוכנית. חלק גדול ממשתתפי התוכנית אינם מוכרים בתחילת התהליך, ולעתים אף אינם מאובחנים.

המטרה במקרים אלו היא לחבר את האדם לשירותים קיימים (פורמאליים או לא פורמאליים).

Reaching Out - מביאים את השירות אל האדם

אוכלוסיית היעד של התכנית, מוגדרת בין היתר על ידי הנתק המתמשך מהקהילה ומהשירותים הקיימים, נתק שיכול לנבוע לעיתים מחסמים פיזיים ולעיתים מחסמים רגשיים, התנהגותיים או תרבותיים. רבים מן הצעירים האלו מתקשים ביצירת קשר כלשהו והם בעלי נטייה להימנעות ולהסתגרות. חלקם איבדו אמון ברשויות הרחוקה, ואחרים חוששים להיות מזוהים עם אוכלוסיית רוחה ולהתמודד עם הסטיגמות החברתיות הנלוות. בשל סיבות אלו, צעירים אלו **אינם פונים** לקבלת שירותים או למיציא זכויות בערצים הרגילים, ופעמים רבות הרשויות **אינן יודעות על קיומם**. גם במקרים בהם הרשויות יודעות על צעירים אלו, רמת האינטנסיביות הנדרשת מהשירות ומידת המורכבות של המקרים, לרוב **אינם מאפשרים מתן מענה הולם** בכלים הקיימים.

על מנת להתמודד עם האתגרים האלו, נתפר בתכנית המנטורים מענה ייחודי לאוכלוסיית היעד, הכולל מספר פרקטיקות מרכזיות: איתור יזום של המשתתפים, ליווי המשתתפים בסביבת הטבעית ופניה למשתתפים שאינם בהכרח מוכרים לרשויות. המנטורים פועלים כיחידה עצמאית, מעין "סיירת" קטנה ובלתי תלויה, המספקת לצעירים מעטפת ליווי אישית ואינטנסיבית, ובכך עולים הסיכויים ליצירת אמון ולקידום המטרות. פרקטיקות אלו מבטאות את גישת ה **Reaching Out** הניצבת בליבת התכנית: השירות מגיע אל האדם, במקום שהאדם יגיע אל השירות.

לצד הפגישות הפורמליות עם משתתפי התכנית, קיים ערוץ נוסף לטיפול מול המשתתפים, ערוץ "הרשתות החברתיות" (האינטרנטי), הפועל כחלק משיטות הטיפול בחודשים האחרונים. ערוץ חדש זה מצוי בהתהוות ועל מנת להרחיב ולהתמקצע בסוג פעילות שכזה, יש צורך בהיעזרות באיש מקצוע/אנשי מקצוע אשר זו התמחותם.

איתור יזום של משתתפים

תהליך האיתור היזום שמתבצע בשותפות עם גורמים בקהילה, מאפשר להגיע אל צעירים המצויים "מתחת לרדאר". איתור משתתפים פוטנציאליים לתוכנית מבוצע במספר ערוצים:

הפניות מהנהגות הורים לצעירים עם מוגבלות - צוות התוכנית מצוי בקשר עם קבוצת וארגוני הורים לצעירים עם מוגבלות ביישובים השונים (לרוב התארגנויות לא-פורמאליות), מציג בפניהם את התוכנית ומקבל הפניות למשתתפים פוטנציאליים, ולאחר ההפניה יוצר קשר ראשוני עם האדם. הצוות לוקח חלק באירועים המאורגנים מטעם הנהגות ההורים, כגון ירידים ואירועים, באמצעות דוכנים והרצאות חשיפה.

הפניות מארגונים וממרכזים הפועלים בתחום - צוות התוכנית יוצר ושומר על קשר שוטף עם ארגונים ומוסדות הפועלים ברמת היישוב, כגון: עמותות לאנשים עם מוגבלות, מועדונים לאנשים עם מוגבלות, מרכזי נגישות במוסדות האקדמיים, תכנית דוור נתמך של הג'וינט ועוד. אלו מפנים אל התוכנית משתתפים פוטנציאליים.

"מפה לאוזן" - הורים ובני משפחה של צעיר עם מוגבלות או (במקרים נדירים יותר) הצעיר עצמו, אשר שמעו על התוכנית ממשותפים אחרים או ממשפחתם.

שיווק ופרסום ישיר של התוכנית - פרסום התוכנית בפלטפורמות שונות, כגון: תליית פלאיירים במרכזי החוזה, פרסום התוכנית באינטרנט וברשתות חברתיות (למשל בקבוצות פייסבוק אשר משמשות כזירת פעילות טבעית ואפקטיבית עבור קהל היעד של התוכנית).

הפניות מגורמי רווחה/ביטוח לאומי - צוות התוכנית פועל בשותפות מלאה עם גורמי הרווחה, הבריאות והביטוח הלאומי ברשות המקומית. במקרים בהם עובדות סוציאליות מהרווחה או מסל שיקום של משרד הבריאות או עובדות שיקום מביטוח לאומי אינן יכולות לספק מענה מתאים לצעיר עם מוגבלות, הן מפנות את הצעיר לצוות התוכנית. חשוב לציין כי רק חלק קטן מההפניות מגיעות בדרך זו, מכיוון שמרבית הצעירים שמהווים פוטנציאל להשתתפות בתוכנית לא פנו מעולם לקבלת שיחות או זכויות ברשויות.

ליויי המשתתף בסביבתו הטבעית

רבים ממשתתפי התוכנית מתמודדים בתחילת התהליך עם תחושת ניתוק וחלקם אף מסוגרים בביתם. על כן, על מנת להפחית חששות / להוריד חסמים/ לבנות אמון, המנטורים נפגשים עמם בתחילה בסביבת מגוריהם, סביבה המייצרת עבורם אזור נוחות בטוח. בהמשך, המטרה היא לקיים יציאה הדרגתית למקומות נוספים ואף לפעילות עצמאית בקהילה.

פגישת היכרות בביתו של הצעיר - הקשר הראשוני בין המנטור לצעיר מתחיל בפגישת היכרות, שלחב נערכת בביתו. בפגישה נכחים בדרך כלל הוריו של הצעיר, (אלא אם הביע התנגדות למכוחותם), מנהלת תוכנית המנטורים מטעם העמותה המפעילה ועובדת סוציאלית של הרשות, אם היא זו שהפנתה את הצעיר לתוכנית.

בפגישה עורך המנטור היכרות עם הצעיר ואוסף לגביו מידע ראשוני, מציג בפניו את התוכנית ומבצע תיאום ציפיות לגבי התהליך והמחויבות הנדרשת. בסיום מציע לו לשקול את השתתפותו, לקבל החלטה מושכלת וליצור קשר על מנת לעדכן בנוגע להחלטתו.

מפגשי הליויי בקרבת הבית - בחלק גדול מן המקרים, בפרט כאשר הצעיר מסתגר בביתו, מפגשי הליויי הראשונים מתקיימים בבית. בהדרגה המפגשים עוברים להתקיים במקומות לא פורמאליים בסביבה הקרובה, אשר נבחרים בהתחשב ברצונותיו וצרכיו של המשתתף: ספסל מחוץ לבית, בית קפה, פארק עירוני, המתנ"ס הקהילתי וכדומה. זאת, במטרה להניע תהליך של יציאה מהבית, שתאפשר בהמשך התנהלות עצמאית וחיבור לגורמים ולמענים רלוונטיים בקהילה.

ליויי בפעילויות היום - המנטור מלווה את המשתתף בתרגול פעילויות יום יומיות מחוץ לבית או בביצוע משימות שהוא מתקשה בהן. לדוגמה: נסיעה בתחבורה הציבורית על מנת לתרגל התמצאות בסביבה,

רכישת בגדים לקראת ראיון עבודה, פגישה עם שדך למציאת בן/בת זוג ועוד. מפגשים אלו מסייעים לצעיר בקידום מטרותיו ובמקביל מקנים לו כישורים חיים חיוניים, כמו ניהול זמן, התנהלות כספית, סינון עצמי ועוד, המגבירים את תחושת המסוגלות שלו, ותורמים באופן משמעותי ליכולתו לשוב לפעילות אקטיבית בקהילה.

ליווי במפגשים עם נותני שירותים בקהילה - חלק חשוב מעבודת המנטור מוקדש לליווי הצעיר במפגשים עם גרמים או שירותים בקהילה על מנת לקדם את מטרותיו. למשל, התלוות אל הצעיר לפגישה בביטוח לאומי/ברוחה/במשרד הבריאות על מנת להתחיל תהליך של מיצוי זכויות או ביקור במוסד אקדמי.

הצלחות והישגים

לפי מחקר הערכה שביצע מכון ברוקדייל ואשר פורסם בשנת 2016.²

דוגמאות למטרות שהושגו בקרב משתתפים שונים (בהתאם למטרותיהם ורצונותיהם שהוגדרו על ידם): תחילת עבודה כמורה בחטיבה צעירה (10 שעות שבועיות) לצד הרשמה להשלמת הסטאז' במכללת ליונסקי, תחילת עבודה בסופר-פארם, השתלבות בתכנית "להיות סטודנט", סיום תואר ראשון, קבלת רישיון נהיגה, השתתפות במפגשים חברתיים, שליחת קו"ח למקומות עבודה, אדם שהתגורר באוהל במצפה בגליל (מנותק ומבודד לחלוטין משך מס' שנים), השתלבות במסגרת מגורים מחוץ לבית ועובד למחיתו, עבודה של משתתף בתפקיד חונך בתחום המחשבים לאנשים עם התמודדות נפשית, השתלבות בחוג צרפתית, השתתפות בסדנת זוגיות, קורס בניית ציפורניים, התחלת שימוש באפליקציות גט טקסי לצורך ניווט מחוץ לבית ועוד ועוד.

² מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, המרכז לחקר מוגבלויות (2016). תוכנית המנטורים – ליווי אישי לצעירים עם מוגבלות ("נתיב לעצמאות"): מחקר הערכה. <https://brookdale.jdc.org.il/publication/path-independence-mentoring-program-young-adults-disabilities-evaluation-study>

מה השותפים שלנו אומרים על התוכנית?

“
 הליווי של המנטורים נתן לי מענה לאותו אדם, שאחרת הייתי שוברת את הראש איך לעזור לו. המנטורים זמינים, לכולם יש רקע טיפולי, הם עובדים מערכתית, ובעיקר - הם נותנים לאדם את התחושה שיש תקווה, שאפשר להגיע לדברים טובים יותר.”

(ע"סית ברוחה)

“
 יש כאלה שיותר קשה להם, שהם בודדים ועם פחות כוחות ויכולות, והם צריכים יחס אישי ואינטנסיבי. אני מורידה את הכובע, זה פשוט הציל את האנשים האלו.”

(ע"סית ברוחה)

“
 יש אצלם צעירים עם קשיים בניהול החיים. חלק מהם לא יודעים מה הם רוצים לעשות. לא יודעים לפנות למוסדות לימודים, למקומות עבודה, לא מצליחים לתפקד בעבודה. יש חבר'ה שהיו רוצים לצאת מבית ההורים וקשה להם לעשות את הצעד הזה. בגלל שהם בתפקודים גבוהים הם נפלים בין הכסאות. המנטור מתלבש כמו כפפה לקושי שלהם.”

(פעילה בקבוצת מנהיגות הורים למען האוכלוסיות המיוחדות)

“
 המנטורית ליוותה מטופל שלי, וזה מאוד תרם לו - זה שיש מישהו שנמצא איתו, ששולט בשירותים השונים ומכווין אותו. לפני הליווי הוא לא עשה כלום וחווה המון כשלונות. אחרי הליווי הוא התחיל להעז יותר. אני לא יכולה להגיע לרמה כזו של ליווי עם כמות המטופלים שיש לי.”

(עובדת שיקום, בטל"א)